Rede van drs. G.M. Nederhorst, voorzitter van de Tweede Kamerfractie van de Partij van de Arbeid, uitgesproken op het buitengewoon congres van 11 en 12 november 1966 te Rotterdam.

Het moment dat thans is aangebroken is een moment waarnaar ik met enig verlangen heb uitgezien.

De laatste keer dat het Congres bijeen was, viel samen met de crisis van het kabinet-Marijnen.

Het was het congres waar wij onze grote triomfen als oppositie-partij vierden. Sindsdien hebben wij het kabinet-Cals gekregen en is er ontzaggelijk veel gebeurd en nu eindelijk is het moment aangebroken om hier voor het forum van de partij namens de fractie rekening en verantwoording af te leggen.

Het kabinet-Cals is hoopvol begonnen. Eindelijk weer eens een kabinet met socialistische invloed.

Eindelijk na jarenlange oppositie weer eens de gelegenheid iets waar te maken van wat wij voor ons land noodzakelijk achten.

Het regerings-programma legt daar de getuigenis van af.

Ik wil mij dan ook vierkant opstellen tegenover hen die dit programma zien als een halfslachtig compromis waarvoor men zich als socialist eigenlijk zou moeten schamen.

En dan denk ik nog niet eens in de eerste plaats aan de gemeenschaps-voorzieningen - de zorg voor het leefbaar maken en leefbaar houden van ons land, het meerdere dat er gedaan is ten aanzien van de woningbouw, de verkeersvoorzieningen en de aandacht, die cultuur, sport en recreatie bij dit kabinet kregen.

Het zijn belangrijke zaken maar het is niet het voornaamste.
En zelfs wanneer ik constateer dat dit kabinet meer dan welk vorig kabinet ook, systematisch, ja ik mag wel zeggen planmatig de grote zaken waar het om gaat aan de orde heeft gesteld, is dit belangrijk maar nog niet het voornaamste.

Ik denk aan de middellange termijnplanning van minister Den Uyl, de Nota Ruimtelijke Ordening, de Zeehavennota, de Gezondheidsnota, allemaal stuk

ken van praktisch vooruitdenken, die ons als socialist toch wel sterk aan moeten spreken.

Wanneer ik mij keer tegen hen, die het regeringsprogramma maar slappe kost vinden, dan is het niet in de eerste plaats om deze dingen, hoe belangrijk ook, maar dan is het voor het feit, dat voor het eerst na de oorlog in Nederland maatschappelijke hervormingen aan de orde zijn gesteld.

Want het zijn maatschappelijke hervormingen wanneer de grondpolitiek krachtig wordt aangepakt, de speculatie wordt tegengegaan, de opbrengst van de bodemschatten ten bate van het algemeen belang gebracht wordt en het heilig huisje dat de particuliere onderneming is door hervormingsplannen open komt te liggen en de positie van de werknemer daarin versterkt wordt.
Geen na-oorlogse regering, die een zo moedig programma aandurfde.

Geen kabinet ook, partijgenoten, en dat durf ik als iemand die dit van zeer nabij heeft kunnen volgen, rustig zeggen, dat met alle verschil in benadering toch een zo hechte ploeg was, die het program punt voor punt bezig was af te werken en daarin ook zou zijn geslaagd indien de Kamer niet een spaak in het wiel had gestoken.

En hier kom ik op een tegenwerping die ik in deze dagen zo dikwijls hoor.

Zijn wij geen onnozele halzen, zijn wij er niet ingetuind en was er bij onze politieke tegenstanders niet een vooraf uitgedacht plan om zo snel mogelijk wat hen beviel via het kabinet binnen te halen om het daarna te laten vallen?

Hebben de ministers van de andere partijen er niet aan meegewerkt dat expres de speculatiewinstbelasting, de wetsontwerpen over de grondpolitiek werden vertraagd teneinde tijdige afhandeling onmogelijk te maken?

Partijgenoten, ik heb de indruk - maar de ministers kunnen dit beter beoordelen dan ik - dat dit voor het kabinet bepaald niet het geval was.

Grondpolitiek, speculatiewinstbelasting en concessieverlening voor de winning van olie en gas is nu eenmaal een weerbarstige materie, die veel studie vereist en, omdat er grote belangen mee gemoeid zijn, ook veel en langdurig overleg.

Het indienen van een belastingvoorstel gaat nu eenmaal vlugger.
Zodoende lag het voor de hand, dat pas aan het einde van de rit de wetsontwerpen, die juist voor ons belangrijk waren, aan de orde kwamen.

En zij zijn klaar - zij liggen gereed en wanneer Schmelzer het kabinet niet naar huis had gestuurd, waren zij ingediend en waren wij in de Kamer thans met de schriftelijke behandeling bezig.

Wanneer er echter een les uit dit alles te trekken is, dan is het wel deze, dat twee jaar

eigenlijk te kort is voor de uitvoering van een dergelijk fundamenteel en omvangrijk programma.

De ministers hebben als paarden gewerkt maar zij hebben de vruchten van hun arbeid niet mogen plukken, zij hebben het beloofde land niet mogen betreden.

-

Ik blijf dus bij mijn conclusie, dat het program van deze regering een goed program was, we waren een heel eind op weg om het te verwerkelijken en wanneer alles goed gegaan was hadden wij vóór 24 mei, de officiële datum van de verkiezingen, de eindstreep gehaald met resultaten, waarop wij trots hadden mogen zijn.

Maar wanneer het juist is, dat het programma goed was, de ministers bekwaam, de samenwerking in het kabinet goed, hoe komt het dan dat het

kabinet-Cals in zijn kortstondig bestaan toch zoveel moeilijkheden op zijn weg heeft ondervonden en ik moet ook wel zeggen zoveel moeilijkheden zelf heeft weten te verwekken?

Ik zie twee groepen van oorzaken voor dit verschijnsel.

Voor mensen, die politiek denken, zijn de zaken die ik hier noemde interessant.

Zij zien vooruit en zij kunnen begrip hebben voor een kabinet dat er blijk van geeft met hen vooruit te zien en een leidsman te zijn.

Maar de gewone kiezer, of wij het nu prettig vinden of niet, leeft op kort zicht.

Dit is een keihard feit, waar geen politieke partij omheen kan.

Hij kijkt niet naar de toekomst maar naar het heden.

Hij kijkt om zich heen en vergelijkt.

Vergelijkt zijn positie met die van de anderen.

Ziet de verschillen en wordt ontevreden.

Moet daar nu niet iets aan gedaan worden?

Waarom steeds die procentuele loonsverhogingen, die de inkomens steeds verder uit elkaar trekken?

Waarom die waanzinnige topsalarissen, die hiervan een direct gevolg zijn?

Waarom dat betuttelen van de lonen en dat voortduren van het stijgen van de prijzen?

Waarom ik zo weinig en hij zo veel?

De vraag naar het waarom van de inkomens- en vermogensverdeling is redelijk en

begrijpelijk.

Het is een vraagstuk dat ons als socialistische partij tot in het hart beroert.

De strijd tegen de ongelijkheid in inkomens, tegen de ongelijkheid tussen rijke en arme landen, tegen de ongelijkheid van kansen, deze strijd is de inspiratiebron van het socialisme en de eerlijkheid gebiedt te erkennen, dat wij op korte termijn hierin geen grote wijzigingen kunnen brengen.

Het is een proces van geleidelijkheid waarbij wij op enorme weerstanden stuiten.

In deze kabinetsperiode is er aan deze ongelijkheid iets gedaan maar het is naar mijn stellige mening niet voldoende.

De verandering in de inkomens- en vermogensverdeling zal ons bij voortduring moeten blijven bezig houden.

Het zal onze inbreng moeten zijn bij elk toekomstig regeringsprogramma.

Deze strijd wordt gevoerd op twee fronten. Het eerste front is het

afweerfront. De afweer tegen verslechtering van de situatie.

Deze strijd is in de achter ons liggende periode bij voortduring gevoerd.

Bij elke gelegenheid en op de meest onverwachte momenten.

Zij werd gevoerd toen wij ons verleden jaar verzetten tegen de plannen van de K.V.P.-er Lucas om de dividenden, dat wil zeggen het arbeidsloos inkomen, lichter te belasten dan het inkomen uit arbeid.

Zij kwam tot uiting in ons verzet tegen een amendement van het K.V.P.- kamerlid Nelissen, dat ruime mogelijkheden opende voor huurverhoging van woningen, gebouwd vóór 1920 - oudere woningen waarin vooral de

minderdraagkrachtigen wonen. Dat gevaar is toen bezworen.

Zij demonstreerde zich in ons verzet binnen en buiten het kabinet om in 1967 over te gaan tot een verhoging van de indirecte belastingen, die in het bijzonder de brede massa zouden treffen.

Op al deze punten heeft de Kamerfractie en hebben de ministers pal gestaan, maar - en ik zeg dit zonder enige bitterheid - het is ons niet in dank afgenomen.

Deze stille strijd tegen reactie en conservatisme onttrekt zich aan de ogen van het publiek.

Zij wordt veelal binnenskamers gevoerd maar u zoudt eens moeten weten hoe hard er gevochten werd. Maar dit alles is slechts negatief.

Het tegengaan van verdere verslechtering in de inkomens- en vermogens-

verhouding.

Wat is er nu gedaan om de situatie te verbeteren?

Veel, - maar ik herhaal het - niet genoeg.

Als het aan ons gelegen had, was er meer gedaan. Ik denk hier bijvoorbeeld aan het verder optrekken van de belastingvrije voet, die ver is ten achter gebleven bij de algemene ontwikkeling van lonen en inkomens.

Ik denk ook aan de vermogensheffingen, aan een vermogensaanwasbelasting, waarvoor in de Kamer geen meerderheid te vinden is.

Maar op ander gebied - en dan denk ik aan de woningbouw - is er voor de minderdraagkrachtigen bepaald meer gedaan dan voor de meer gegoeden.

Nog nooit kreeg de bouw van woningwetwoningen zo sterk het accent ondanks het verzet hiertegen van conservatieve zijde.

Het minimumloon werd niet onaanzienlijk verhoogd. Vermogensbelasting en vennootschapsbelasting gingen omhoog, terwijl bij de keuze van de indirect belastingen er zoveel mogelijk op werd toegezien de minderdraagkrachtigen te sparen.

Door het w.o. tot vervroegde inning van de belastingen werd beoogd aan de onrechtvaardige toestand een einde te maken, waarbij de loontrekkende direct de belasting via de loonbelasting betaalt, terwijl de hogere inkomenstrekkers een gratis krediet van de fiscus ontvangen omdat zij pas maanden, zo niet jaren later een definitieve aanslag ontvangen en moeten betalen.

Daarnaast vond er ook in het afgelopen jaar, ondanks prijsstijgingen, een niet onaanzienlijke stijging van de reële lonen plaats.

Het is alles niet zo opzienbarend maar het is toch ook onjuist te zeggen, dat dit kabinet deze zaak maar op zijn beloop heeft gelaten.

Toch blijf ik bij mijn mening dat er op dit gebied meer moet en meer kan gebeuren en ons basisprogramma wijst daartoe de weg.

En misschien is het feit dat ondanks gestegen welvaart, deze welvaart nog steeds zo slecht verdeeld is, de oorzaak van veel onbehagen in de politiek.

Maar er is ook een andere oorzaak van veel onvrede en veel kritiek, die het kabinet-Cals met alles wat er goed aan was, veel kwaad heeft gedaan.

Ik zei u reeds, en ik herhaal het, het program van het kabinet was goed.

Het gaf een antwoord op de noden van de tijd.

Het was zo goed doordacht - zo redelijk - zo rationeel. Maar het was misschien iets te

rationeel. Wij hadden met zijn allen onvoldoende oog voor het feit, dat er in Nederland de laatste jaren snel iets verandert.

Onder invloed van de moderne publiciteitsmedia van radio en t.v. worden heilige huisjes afgebroken, worden gezagsdragers hele gewone mensen met menselijke fouten, waar iedereen tegenaan mag schoppen.

Waar alles wat ook maar enigszins herinnert aan de regenten-maatschappij grondig wordt verfoeid.

Op zichzelf is dit een gelukkig verschijnsel.

Het kan mits in goede banen geleid, leiden tot een grondige doordemocratisering van onze gehele samenleving.

Het maakt de gezagsdragers kwetsbaarder, maar de gewone man mondiger.

Dat is een goede zaak.

Maar wij hebben daar als partij de consequenties uit te trekken.

Wij raken dan aan vraagstukken van verantwoordingsplicht van gezagsdragers van hoog tot laag.

Het verlangen van meer invloed van de burger op het beleid.

Het willen doorbreken van administratieve barrières en het vinden van kanalen om snel te kunnen doorgeven levende verlangens en kritiek die er bij het publiek bestaan.

Willen wij dit veranderen dan stuiten wij op tal van verouderde bepalingen, op gewoonten en tradities, die de oplossing van dit probleem bemoeilijken.

Dan stuiten we op de paternalistische benadering van de student, voor wie niet een recht op eigen leven en financiële onafhankelijkheid wordt erkend, een feit waarvan het studietoelagenbeleid een duidelijk symptoom was en waarop de fractie niet nagelaten heeft haar kritiek tot uiting te brengen.

En in hetzelfde vlak ligt de veranderde positie van het Koninklijk Huis in onze samenleving.

Als instituut niet langer onaantastbaar, niet langer heilig zou ik haast willen zeggen maar gewoon menselijk te benaderen; misschien, zou ik eraan willen toevoegen, wel wat al te menselijk.

Het kabinet heeft een grote psychologische fout gemaakt door de verhoging van het inkomen van de Kroon op dit moment en op deze wijze aan de orde te stellen.

Maar de grondfout zat dieper.

De volstrekt verouderde wijze, waarop de positie van ons staatshoofd geregeld is, dat haar Huis naar eigen goeddunken inricht, dat geen salaris ontvangt voor het ambt, maar wel moeilijk te controleren vergoedingen, dat daarentegen weer geen belasting betaalt, waardoor het geheel volstrekt ondoorzichtig wordt.

Generaties heeft men dit als vanzelfsprekend aanvaard. Maar nu breekt de hervormingsdrift ook op dit gebied door.

De fractie acht het een urgente zaak de regeling van de financiële positie van het staatshoofd op de helling te zetten.

In de proeve voor een nieuwe Grondwet, die door dit kabinet in de openbaarheid is gebracht, zijn daartoe goede aanknopingspunten te vinden.

Verder willen wij niet gaan.

Het is politiek een volstrekt te verwerpen zaak, de handhaving van de monarchie als zodanig in het geding te brengen. Niet alleen is het politiek onverstandig, het is ook feitelijk onjuist.

Het huidige staatshoofd kwijt zich op voortreffelijke wijze van haar taak.

Ik heb nu ook persoonlijk kunnen ervaren op wat voor nauwgezette wijze zij haar constitutionele plichten vervult. Zolang dit zo is, is het ook feitelijk onjuist om hierin verandering te willen brengen.

Dit standpunt staat echter een democratische herziening van de positie van het staatshoofd in geen enkel opzicht in de weg.

De gevolgen van al deze veranderingen in mentaliteit van de bevolking, in het bijzonder van de jeugd, heeft het kabinet op haar weg gevonden en het is er niet altijd in geslaagd hierop het passende antwoord te vinden.

Maar dit alles mag ons niet de blik op het goede wat het kabinet deed en gedaan heeft, vertroebelen.

Een enkel woord in dit verband over het buitenlandse beleid.

Akkoord, zo zeggen velen - wat de binnenlandse vraagstukken betreft heeft de P.v.d.A. een duidelijke inbreng gehad.

Maar ten aanzien van de internationale politiek zien wij niet, dat er na de intrede van onze ministers in het kabinet iets veranderd is.

Wanneer men daarmee bedoelt dat er geen fundamentele wijziging gekomen is in het buitenlands beleid, dan heeft men gelijk.

De beginselen van de EEG en van de NAVO, zoals die door vorige kabinetten tot

uitdrukking werden gebracht, worden ook door ons volledig onderschreven.

Het is het beginsel van integratie, d.w.z. van overdracht van bevoegdheden aan een groter geheel, waarover tussen de grote partijen geen meningsverschil bestaat.

Dat geldt op economisch gebied voor de EEG,

dat geldt op militair gebied voor de NAVO met zijn gemeenschappelijk commando, dat elk eigenmachtig optreden van nationale generale staven uitsluit. Aan dit beginsel blijven wij trouw, omdat het onze diepste overtuiging is dat dit de enige weg is om een gevaarlijk herlevend nationalisme in Europa in het algemeen en in Duitsland in het bijzonder te voorkomen.

Niets zou noodlottiger zijn voor de wereldvrede dan wanneer Duitsland zich uit de NAVO terugtrok of de NAVO ophield te bestaan omdat dan de oude toestand van vóór 1940 zou zijn hersteld en de Duitse generaals vrij spel zouden krijgen.

Het is dan ook geen wonder dat de ultra rechtse nationaal democratische partij het verzamelpunt van oude en nieuwe Nazi's van de hele NAVO niets moet hebben.

Maar betekent dit nu dat wij met alles wat de NAVO doet en met alles wat er hierover van Duitse en Amerikaanse zijde gezegd wordt, akkoord gaan?
Geenszins. Ook hier is ons standpunt duidelijk en ik heb het bij de algemene politieke beschouwingen nog eens extra onder streept.

De NAVO oorspronkelijk opgezet als instrument in de koude oorlog, zal haar doelstellingen en middelen moeten herzien in het kader van de ontspanning.

Nu het zwaartepunt van het oorlogsgevaar zich verplaatst heeft van Europa naar Azië, moet ook de strategie van de NAVO opnieuw worden doordacht en aan de nieuwe situatie worden aangepast.

In zo'n kader komen vraagstukken als de vermindering van de bewapening binnen Europa aan de orde.

En dat brengt mij tot het vraagstuk van onze militaire verplichtingen.

Ook deze zullen tegen de achtergrond van de nieuwe situatie opnieuw moeten worden bezien.

Enerzijds zal een gesprek in NAVO-verband hierover moeten worden gevoerd.

Anderzijds zullen wij zelf onze defensie-uitgaven moeten doorlichten en dorre takken moeten uitsnijden om te zien of wij tot een vermindering van defensielasten kunnen komen.

Dit is onze inbreng geweest en zal onze inbreng zijn bij de bepaling van het buitenlands beleid.

Ook inzake de kwestie Vietnam is onze invloed in het kabinet niet onopgemerkt gebleven.

Daardoor is bereikt kunnen worden dat bij de laatste politieke beschouwingen de vijf grote partijen en het kabinet zich hebben kunnen verenigen op een motie, waarin hernieuwde stopzetting van de bombardementen werd bepleit in een formulering, die bepaald verder ging dan het Amerikaanse aanbod en ook verder dan de resolutie van het politiek jongerencontact.

Daarnaast werd de erkenning van het bevrijdingsfront als zelfstandige onderhandelingspartner gevraagd, terwijl reeds vorig jaar de Kamer in de motie-Ruygers zich heeft uitgesproken de akkoorden van Genève als uitgangspunt te aanvaarden.

Wanneer er van invloed op het buitenlands beleid gesproken kan worden, dan is het zeker hier, waarbij wij bewust niet zo ver willen gaan dat wij directe terugtrekking van alle Amerikaanse troepen uit Zuid-Vietnam voor onze verantwoording zouden willen nemen.

Thans kom ik tot de crisis, die tot de val van het kabinet heeft geleid.

Te fractie heeft zich op het standpunt gesteld, dat de enige politiek die tot vruchtbare samenwerking zou leiden, de politiek is van zich wederzijds strikt houden aan wat is afgesproken.

Dat had voor ons soms onaangename consequenties, zoals de huurverhoging en de omstandigheid dat er aan het defensieplafond niet te tornen viel, het had ook grote voordelen ten aanzien van andere punten, die de andere regeringspartners maar moeilijk konden aanvaarden.

In het algemeen hebben de andere regeringsfracties zich aan de afspraken gehouden en was er dus een basis van wederzijds vertrouwen ondanks het

feit, dat het hij de K.V.P. reeds van de aanvang af moeilijk lag.

Reeds hij de eerste algemene politieke beschouwingen in 1965 bleek, dat de heer Schmelzer er niet in geslaagd was zijn rechtse achterban in toom te houden.

De heren Blaisse en Van Son bleven weerbarstig en Wandelganger constateerde in de Volkskrant na het eerste optreden van het kabinet: "Het is zonneklaar dat een deel

van de K.V.P. en van de A.R.P. zich nog niet heeft verzoend met de herstelde samenwerking met de socialisten."

Aanvankelijk bleef deze conservatieve stroming in de minderheid maar het was niet bemoedigend om op 1 mei van dit jaar in de Volkskrant te lezen: "Minderheden in de KVP en ARP vinden de coalitie met de P.v.d.A. maar niks.

Dikke middenmoten zijn als een slappe pudding eenvoudig van de ene kant van de schaal naar de andere gegleden. Enthousiasme is er bij een voorhoede".

Deze sombere situatieschets van de Volkskrantredactie kreeg op 25 juni jl. een bijzonder accent toen in een groot aantal katholieke bladen, het

Binnenhof voorop, een artikel verscheen van de parlementaire redacteur, die in het algemeen goed geïnformeerd is, waarin vermeld werd, dat bij peilingen in het regeringskamp en bij de K.V.P., nogal wat verzet bestaat tegen voortgezette samenwerking met de P.v.d.A. Er werd al gesproken van vervroegde verkiezingen, en de namen van Zijlstra als premier en De Quay als vice-premier werden toen al in Het Binnenhof gesuggereerd.

Deze aanval van rechtse stromingen binnen de K.V.P - het was ook het moment waarop de besprekingen met de oliemaatschappijen in een beslissend stadium kwamen, had ook toen geen succes maar het bleef met de K.V.P.-Tweede Kamerfractie een twijfelachtig geval.

Aan Schmelzer steeds de taak deze tegen elkaar opbotsende stromingen in evenwicht te houden.

Was het verstandig, zo zou men kunnen vragen, om dit alles nu maar zo zijn gang te laten gaan en had de P.v.d.A. niet beter de eer aan zichzelf kunnen houden door tijdig de samenwerking te verbreken?
Dat is niet het standpunt van de fractie geweest.

Wij hebben ons steeds op het standpunt gesteld, en ik heb daar nog geen ogenblik spijt van, dat wij politiek duidelijk moesten zijn en een eerlijk beleid moesten voeren.

Het beleid van een partij op wiens woord men kan vertrouwen.

Een fractie, die trouw blijft aan gemaakte afspraken.

Mocht er een breuk komen, dan zou het moeten zijn omdat de andere de gemaakte afspraken niet nakwam.

Maar door onzerzijds trouw te blijven aan het kabinet, dwong men de ander, zoals de

K.V.P., tot kleur bekennen.

En dit kleur bekennen heeft plaats gevonden in de nacht van Schmelzer en het is heel duidelijk wie de brokken heeft gemaakt.

Wat gepresenteerd is als een zakelijk verschil over de dekking van de uitgaven, is in feite de uiting van een groeiend onbehagen in de fractie van de K.V.P., opgejut door rechtse stromingen, die nu eindelijk de kans schoon zagen de rest van de fractie voor hun karretje te spannen.

Want was er voor een conservatieve K.V.P.-er aan deze samenwerking nog te verdienen?

De speculatiewinstbelasting soms, waar hij hardstikke tegen was?

Het gas- en oliebeleid van Den Uyl, dat de telefoonlijn met de oliemaatschappijen rood gloeiend deed staan?

De hervorming van de onderneming, ook al zo'n afschuwelijke zaak, waar de overheid zijn handen van had af te houden?

Neen, conservatief Nederland had besloten dit kabinet moest vallen.

Het had zijn taak, het doorgaan van de belastingverlaging, verricht, net kon gaan.

Maar met een openlijke breuk op deze zo juist genoemde punten, op speculatiewinstbelasting, op de concessieverlening in de Noordzee, op de grondpolitiek zou het conservatieve karakter van de oppositie zonneklaar zijn gebleken.

Een rookgordijn werd opgetrokken, door het oproepen van het spook van inflatie.

De onvoldoende dekking van de uitgaven, waartegen terwille van het landsbelang verzet geëist was.

Hoe doorzichtig deze manoeuvre was, blijkt als men bedenkt, dat als het alleen en uitsluitend om de dekking te doen geweest was en het er dus alleen maar om ging om de verhoging van de omzetbelasting te vervroegen, een fractie die bereid zou zijn haar constructieve medewerking te blijven verlenen, heus niet de botte bijl van een motie van wantrouwen had behoeven te hanteren. Men had heel eenvoudig bij de behandeling van het w.o. tot verhoging van de O.B. door middel van een amendement kunnen trachten de datum van invoering te vervroegen.

Maar neen, de breuk moest en zou worden geforceerd en het is gelukt.

Partijgenoten, de bestudering van de politieke gebeurtenissen van de laatste weken is uiterst leerzaam voor onze kennis van de achtergronden van de politiek.

Waar stuurt men op het ogenblik op aan.

Met het spook van inflatie op de achtergrond verlangt mens

a. meer dekking door vervroegde invoering van de verhoging van de indirecte belastingen in 1967;
b. een vermindering van de uitgaven, dat wil zeggen een aantasting van het regeringsprogramma.

Dat is de wezenlijke inhoud van de motie-Schmelzer. Het rechtse karakter van deze K.V.P.-fractie blijkt hieruit ten voeten uit.

In een tijd dat alles erop gericht moet zijn rust te bewaren

op het prijzenfront en de loonbeweging binnen bepaalde grenzen te houden, voert de K.V.P.-fractie een pleit voor nieuwe kostprijsverhogende belastingen in 1967.

Een prijsverhoging, die alleen maar kan leiden tot hogere looneisen teneinde deze prijsverhoging te compenseren.

In een tijd dat een zorgvuldig economisch beleid geboden is om te voorkomen, dat de op zichzelf gewenste ontspanning op de arbeidsmarkt doorslaat naar een niet te aanvaarden werkloosheid, dringt men aan op verlaging van de overheidsuitgaven, terwijl wij sinds Colijn allen weten dat slechts versnelde en vervroegde overheidsopdrachten het euvel van een zich doorzettende werkloosheid in de kiem weten te smoren.

Op een moment dat eerder gedacht moet worden aan een voorzichtig expansief beleid, wil men bestedingsbeperking, die, wanneer zij zou worden doorgevoerd, de toenemende werkloosheid tot een werkelijk probleem zou maken.

Dat is de keuze waar deze kabinetsformatie het Nederlandse volk voor stelt.

Wat Schmelzer en de zijnen willen is voer voor begrotingsfanatici van het jaar 1930 maar bedreigt de positie van de werknemers.

Zoals het de positie van de werknemers bedreigt, dat door deze politieke manoeuvre we thans een demissionaire regering hebben, die met gebonden handen lijdzaam moet toezien hoe ondernemingen worden gesloten met voorbijgaan van de rechten van de werknemers.

Het drama van de Vasco toont het onrecht dat in het kapitalisme ligt opgesloten in alle naaktheid.

Anno 1966 is het nog altijd zo, dat de foutieve beslissing van één man over het lot van honderden werknemers beslist.

Ook in 1966 blijft het mogelijk dat leiders van ondernemingen, waarvan honderden

gezinnen in hun bestaan afhankelijk zijn, praktisch ongecontroleerd jarenlang een stuk wanbeleid kunnen voeren.

Gelukkig staan tegenover deze gevallen van duidelijk wanbeleid vele andere gevallen, waarin particuliere ondernemers zorgvuldig en gewetensvol hun taak vervullen.

Maar dat doet niets af aan het feit, dat meer dan ooit openheid over wat er in de particuliere onderneming gebeurt, geboden is.

Maar niet alleen openheid, ook duidelijk meer invloed van de werknemers op de leiding van de onderneming en op de aanstelling van mensen van wiens beleid men afhankelijk is,

Het halt dat aan het kabinet-Cals is toegeroepen maakt dat het vraag-
stuk van de hervorming van de onderneming, waarop Samkalden zich terdege

had voorbereid, voorlopig van de agenda is afgevoerd en nu niet meer aan de orde komt.

En daarom was de nacht van Schmelzer niet alleen noodlottig voor het land, dat een periode van bestuurloosheid is ingegaan, maar ook noodlottig voer de maatschappelijk zwakken.

Dat zijn in dit geval de werknemers, die aan de grillen van het lot, veroorzaakt door foutieve beleidsbeslissingen in de sfeer van de particuliere onderneming, rechteloos zijn overgeleverd.

Dat zijn de punten die ons als socialisten bijzonder ter harte gaan, zoals het ons ter harte gaat dat ook andere maatschappelijke zwakke groepen, ik denk aan een deel van de middenstand, die tussen de twee vuren, lonen en prijzen, zit, door deze kabinetscrisis voorlopig geen uitzicht hebben op krachtige hulp uit het Saneringsfonds, zoals zij ook niet op een spoedige aanneming van het ingediende wetsontwerp Huur Bedrijfspanden kunnen rekenen.

Dit alles ligt stil, maar het is een stilstond die ons land zich niet kan veroorloven.

Laten thans degenen, die van dit kabinet afwilden, tonen wat zij waard zijn door snel een kabinet te vormen dot vervroegde verkiezingen voorbereidt.

Zij hebben als meerderheid dit kabinet ten val gebracht; zij hebben de samenwerking verbroken, zij mogen niet vluchten voor de verantwoordelijkheid

van hun eigen doden.

Maar het is het afschuwelijke van een centrumpartij als de K.V.P., dat men van die kant nooit en te nimmer duidelijkheid zal krijgen.

Ook nu weer heeft de heer Schmelzer gezegd, dat hij van samenwerking met de fracties, die zijn motie steunden, niets moet hebben.

Dat had hij dan eerder moeten bedenken en ook eerder moeten zeggen.

De grondoorzaak van het voortduren van de kabinetscrisis in Nederland ligt in het feit, dat de K.V.P. weigert te kiezen.

Kiezen tussen de partijen, die het met haar motie eens waren en haar vroegere regeringspartners.

Dat is een slechte politiek, waarmede men de parlementaire democratie en Nederland grote schade toebrengt.

Vandaar dat er nu van alle kanten geluiden opgaan van mensen voor wie dit soort halfslachtige partijen niet meer te pruimen zijn.

Het vraagstuk van de herziening van het partijstelsel staat daardoor in het centrum van de belangstelling.

De Partij van de Arbeid is daar open voor. Zij is bereid tot het gesprek. Zij wil graag medewerken aan de concentratie van de linkse krachten in Nederland en zolang dat nog niet zo ver is, wil zij door een zo open mogelijke opstelling van de partij het concentratiepunt zijn voor vooruitstrevende kiezers, die een duidelijk beleid wensen.

Zij heeft bij dit gesprek haar eigen inbreng.

Vraagstukken als de gemeenschapsvoorzieningen, de grondpolitiek, de bodemschatten, de inkomens- en vermogensverdeling, het spaarloon en de vermogensvorming voor werknemers, de hervorming van de onderneming, de ontwikkelingshulp en de strijd tegen het wereldvoedseltekort, de reorganisatie van de NAVO, de democratisering van de EEG, en het staken van de strijd in Vietnam - zij zijn thans aan de orde.

De oplossing van deze vraagstukken vraagt een beoordeling die wij socialistisch noemen.

Ik ben er stellig van overtuigd, dat er in Nederland een meerderheid te vinden is, die over de oplossing van deze vraagstukken in dezelfde richting denkt.

Waar het nu op aankomt, is deze krachten te concentreren, niet in een slap compromis, maar in een duidelijk program.

Dat is de taak van de naaste toekomst, die uitgaat boven de huidige kabinetscrisis.

Dit congres zou een historisch congres genoemd kunnen worden als het daartoe een bijdrage zou kunnen leveren.

Het is goed dat wij er thans over spreken en de blik daarbij op de toekomst gericht houden.

Maar wij zijn ook een partij, die een aanvaardbaar antwoord moet geven op de vraagstukken van het heden.

Dat antwoord kunnen wij geven als regeringspartij en als oppositie.

Dat antwoord zullen wij straks de kiezers voorleggen. De discussie van de laatste weken - en het zijn er voor mij vele geweest binnen en buiten de partij - hebben mij het vertrouwen gegeven dat hieruit iets goeds geboren kan worden. Het hangt natuurlijk van ons als fractie, maar het hangt ook
van u als congres af of dit positieve er uit komt.

Laten wij duidelijk beseffen en van elkaar weten dat wij strijdbare socialisten zijn.

Wij waren strijdbaar toen wij de regeringsverantwoordelijkheid droegen en wij zullen strijdbaar blijven straks in de verkiezingsstrijd en bij de besprekingen over de kabinetsformatie.

Het socialisme is voor ons geen geloof of levensovertuiging.

Het is wel in zijn streven naar rechtvaardigheid, in zijn strijd tegen het onrecht - in zijn vrijheidsverlangen een bron van voortdurende inspiratie in de politieke strijd.

Die inspiratie moet er op dit congres uitkomen en ons samenbundelen in de strijd die ons te wachten staat.

De Kamerfractie is daartoe gereed - de partij is paraat. Aan ons allen de

[niet leesbaar]

TT

Maar dat doet niets af aan het feit, dat meer dan ooit openheid over wat er in de particuliere onderneming gebeurt, geboden is.

Maar niet alleen openheid, ook duidelijk meer invloed van de werknemers op de leiding van de onderneming en op de aanstelling van mensen van wiens beleid men afhankelijk is,

Het halt dat aan het kabinet-Cals is toegeroepen maakt dat het vraag-
stuk van de hervorming van de onderneming, waarop Samkalden zich terdege

had voorbereid, voorlopig van de agenda is afgevoerd en nu niet meer aan de orde komt.

En daarom was de nacht van Schmelzer niet alleen noodlottig voor het land, dat een periode van bestuurloosheid is ingegaan, maar ook noodlottig voer de maatschappelijk zwakken.

Dat zijn in dit geval de werknemers, die aan de grillen van het lot, veroorzaakt door foutieve beleidsbeslissingen in de sfeer van de particuliere onderneming, rechteloos zijn overgeleverd.

Dat zijn de punten die ons als socialisten bijzonder ter harte gaan, zoals het ons ter harte gaat dat ook andere maatschappelijke zwakke groepen, ik denk aan een deel van de middenstand, die tussen de twee vuren, lonen en prijzen, zit, door deze kabinetscrisis voorlopig geen uitzicht hebben op krachtige hulp uit het Saneringsfonds, zoals zij ook niet op een spoedige aanneming van het ingediende wetsontwerp Huur Bedrijfspanden kunnen rekenen.

Dit alles ligt stil, maar het is een stilstond die ons land zich niet kan veroorloven.

Laten thans degenen, die van dit kabinet afwilden, tonen wat zij waard zijn door snel een kabinet te vormen dot vervroegde verkiezingen voorbereidt.

Zij hebben als meerderheid dit kabinet ten val gebracht; zij hebben de samenwerking verbroken, zij mogen niet vluchten voor de verantwoordelijkheid

van hun eigen doden.

Maar het is het afschuwelijke van een centrumpartij als de K.V.P., dat men van die kant nooit en te nimmer duidelijkheid zal krijgen.

Ook nu weer heeft de heer Schmelzer gezegd, dat hij van samenwerking met de fracties, die zijn motie steunden, niets moet hebben.

Dat had hij dan eerder moeten bedenken en ook eerder moeten zeggen.

De grondoorzaak van het voortduren van de kabinetscrisis in Nederland ligt in het feit, dat de K.V.P. weigert te kiezen.

Kiezen tussen de partijen, die het met haar motie eens waren en haar vroegere regeringspartners.

Dat is een slechte politiek, waarmede men de parlementaire democratie en Nederland grote schade toebrengt.

Vandaar dat er nu van alle kanten geluiden opgaan van mensen voor wie dit soort halfslachtige partijen niet meer te pruimen zijn.

Het vraagstuk van de herziening van het partijstelsel staat daardoor in het centrum van de belangstelling.